

ЛЕКЦІЯ 8

На відміну від університетів України, фінансові можливості, забезпеченість спортивними спорудами та численними тренерськими кадрами дозволяє коледжам та університетам Європи проводити як масові заняття студентів, так і тренування збірних студентських команд у вечірні години. Велику увагу фізичному вихованню і спорту приділяють у більшості університетів США, в яких навчальний процес складається з трьох розділів: обов'язкових занять фізичною культурою на перших двох курсах для всіх студентів, факультативних занять окремими видами спорту та тренувань у складі збірних команд для талановитих спортсменів.

Найбільш авторитетні за рейтингами вищі навчальні заклади України, які власну спортивну базу, почали все більше застосовувати секційну форму організації навчального процесу з фізичного виховання студентів з практичними заняттями студентів 1-2 курсів у денні години за розкладом факультетів та тренуваннями збірних команд у вечірні години. Така організація фізичного виховання, по-перше, довела свою ефективність, а по-друге дозволяє раціонально використовувати наявну спортивну базу.

Навчальне відділення з виду спорту (цикл, спеціалізація) є важливою структурною одиницею кафедри фізичного виховання, яка перейшла на секційну форму організації навчального процесу. Від якості роботи цього підрозділу в значній мірі залежить загальний підсумок роботи з поліпшення фізичного стану та здоров'я студентів.

В спеціальній літературі організаційно-методичні аспекти функціонування навчального відділення (циклу) не знайшли свого відображення. Для ефективної роботи з відповідним контингентом студентів, які обрали певний вид рухової активності, а тим самим і конкретний колектив викладачів у якості своїх спортивних наставників і

тренерів вирішальне значення має оптимальна організація і методичне забезпечення цього підрозділу.

При застосуванні традиційної форми організації навчального процесу кафедра фізичного виховання для усіх викладачів має стандартну документацію, що регламентується наказами відповідного міністерства, ректорату університету та керівництвом кафедри, контингент викладачів з будь якою спеціалізацією, який іноді розподіляється по факультетам, з якими співпрацює кафедра. Певну спортивну спеціалізацію потрібно мати лише викладачам, які працюють зі збірними командами вищого навчального закладу. Викладацький склад, що працює з академічними групами студентів має єдиний розклад, в якому легко вирішуються питання заміни на випадок хвороби або відрядження тому, що всі викладачі незалежно від їх спортивної спеціалізації працюють за єдиною програмою, вирішують єдині завдання з використанням стандартних блоків навчального матеріалу.

Нова секційна форма організації навчального процесу з фізичного виховання обумовила пошук нової структурної побудови кафедр фізичного виховання. В певних інституціях структурна організація підрозділів відіграє значну роль у визначенні ефективності їх діяльності. Наприклад у збройних формуваннях найменша структурна одиниця – відділення з 7 осіб є обов'язковим підрозділом, з яких складається більш чисельна структурна одиниця – взвод (30 вояків).

Наявність відділень надає змогу командирі взводу оперативно та ефективно керувати своїм підрозділом, маючи у своєму безпосередньому підпорядкуванні не тільки свого заступника, але і командирів відділень, які в змозі вирішувати відповідні завдання силами свого підрозділу. Така організаційна структура армійських підрозділів склалась не одразу. Вона шліфувалась впродовж багатьох віків з урахуванням законів управління, зміни озброєння та специфічних завдань.

Подібна організаційна структура була використана нами і під час переходу кафедри на секційно-урочну форму організації навчального процесу з фізичного виховання за допомоги і підтримці ректорату університету. Багаторічний досвід роботи кафедри теорії та методики фізичної культури і спорту ЗНУ довів доцільність структури, що складається з навчальних відділень з певною спортивною спеціалізацією. Вибір спортивної спеціалізації навчальних відділень залежав від трьох чинників: наявності викладачів з тією чи іншою спеціалізацією, наявності приміщень, які можна було перепрофілювати в ті чи інші спеціалізовані зали, уподобань і вибору студентів того чи іншого виду спорту. Отже, при секційно-урочній формі на перше місце у структуризації викладацького складу виходить спортивна спеціалізація викладачів, яких об'єднали нові умови праці, а саме:

1) спеціалізоване місце занять, яке необхідно підтримувати у робочому стані, встановлювати та зберігати спеціалізоване обладнання, тренажери, спортивне знаряддя;

2) приміщення для викладачів, яке слугує методичним осередком, де готують журнали, навчальну та методичну документацію, зберігається спеціальна література, проводять засідання відділення, на яких оперативно вирішуються нагальні методичні і організаційні питання проведення занять, змагань, атестації студентів, заліків, тощо;

3) єдиний розклад, який має охопити всіх студентів та викладачів відділення;

4) єдина навчальна та методична документація, тобто, робоча програма кредитних модулів, план-конспекти занять, програми самостійних занять та індивідуальних домашніх завдань, атестаційні та залікові вимоги, тощо.

Кількість викладачів навчального відділення залежить від розміру педагогічного навантаження та пропускної спроможності місця занять.

Якщо в залі одночасно можуть займатися дві групи студентів, то оптимальна кількість викладачів циклу має бути 3-4 викладача, якщо одна група – 2 викладача, кожен з яких може мати 16-20 годин педагогічного навантаження на тиждень. При цьому не враховують вечірні години занять зі збірними командами, які можуть включатись як в загальне педагогічне навантаження, так і проводитись за додаткове винагородження. При наявності великої кількості робочих місць склад навчального відділення може бути більшим. Іншим фактором, який регулює чисельність викладачів начального відділення є кількість студентів, що бажають займатись даним видом спорту, але половина студентів вагаються у виборі виду спорту. Опитування 365 студентів академічних груп ЗНУ з традиційною формою навчання показало, що частина студентів (37%) не бажає відвідувати заняття з легкої атлетики, 15% студентів негативно ставляться до гімнастичних вправ, 36 відсотків студентів категорично не бажають відвідувати басейн, 18% не сприймають футбол. Ці уподобання можуть змінюватись в залежності від контингенту опитуваних, але більшість вже визначилася з вибором навчального відділення рухової активності, а інші воліють одержати консультацію фахівців. Тому, вміння викладачів відділення вигідно представити переваги і особливості свого виду спорту у співбесіді зі студентами під час набору дозволяє керувати цим процесом і більш- менш рівномірно розподіляти студентів за відділеннями.

Роботою навчального відділення (циклу) керує викладач (начальник циклу), якого обирає колектив відділення разом з керівництвом кафедри. Він складає розклад роботи викладачів відділення, відповідає за вчасне подання на затвердження методичну та навчальну документацію, організує заміни викладачів на випадок хвороби або відрядження (з дозволу завідувача кафедри), проводить засідання навчального відділення, постійно контролює якість проведення занять та ведення навчальної документації циклу.

Структурна організація навчального відділення може бути ускладнена, що залежить від кількісних та якісних характеристик певного контингенту студентів. Наприклад, на відділенні плавання щорічно займаються 1000-1300 студентів, з яких ми виділяємо тих, що зовсім не вміють плавати – вони навчаються у малому басейні в групах початкового навчання «жовті». У великому басейні ми поділяємо студентів на три групи за такими чинниками:

- 1) ”зелені” – не володіють жодним спортивним способом плавання, але вміють пересуватися у воді на відстань 20-25 метрів;
- 2) ”сині” – володіють двома спортивними способами плавання;
- 3) ”червоні” – володіють усіма спортивними способами плавання і мають спортивний розряд або бажають його виконати.

Крім цих груп є ще факультетські збірні команди, що складаються зі студентів з “червоних” та “синіх” груп, які добре володіють хоча б одним із спортивних способів плавання та мають достатньо високий рівень розвитку фізичних якостей швидкості та витривалості.

Звісно, що завдання занять і навчання цих груп студентів-плавців різні, вони вимагають різних підходів, методів навчання, методів розвитку фізичних якостей, тобто різного методичного забезпечення процесу навчання. Поступово у процесі роботи склалася і певна спеціалізація викладацького складу відділення: тренер збірної команди, викладачі груп початкового навчання, викладачі груп зелених, синіх, червоних. Ця спеціалізація доволі умовна. Вона викликана тим, що студенти приходять на заняття згідно розкладу занять свого факультету, тому існує велика імовірність навчання студентів у різних викладачів. Якщо викладачів, що працюють зі студентами однокового рівня підготовленості двоє, їм значно зручніше забезпечити навчальний процес, особливо в організаційних питаннях (атестація, заліки, комплектування збірних факультетських команд, проведення змагань з відповідним контингентом студентів) та під

час роботи з навчальною документацією. Другий фактор – бажання викладачів спеціалізуватися в тонкощах і нюансах методичного забезпечення тієї чи іншої категорії студентів-плавців, знаходити свої родзинки методики тренування та навчання, аналізувати їх, досліджувати з тим, щоб потім оприлюднити свій досвід і маленькі відкриття в методичних і наукових працях. Така спеціалізація допомагає у виборі методів, форм і засобів навчання та проведення занять, підготовці робочих навчальних програм, розробці тестів і нормативів для тієї чи іншої групи студентів.

Для прикладу проаналізуємо форми проведення заняття у басейні. Фронтальна форма, при якій викладач керує навчально-практичною діяльністю всієї групи студентів, що працюють над єдиним завданням, найбільш відповідає цілям роботи зелених – студентів-початківців, що навчаються азам плавання. Викладач організовує синхронне виконання плавальних вправ і визначає єдиний для всіх студентів темп роботи. Цього вимагає техніка безпеки, так як рівень підготовленості студентів дуже низький. Педагогічна ефективність фронтальної форми проведення заняття багато в чому залежить від уміння викладача тримати в полі зору всю групу і при цьому не упускати з уваги роботу кожного студента. Її результативність підвищується, якщо викладачеві вдається створити атмосферу творчої роботи, підтримувати увагу та активність усіх студентів, акцентуючи на індивідуальних помилках або невеличких досягненнях. Однак фронтальна форма не розрахована на врахування індивідуальних відмінностей у швидкості опанування плавальних вправ. Вона орієнтована на середній темп, тому окремі студенти відстають від заданого темпу роботи, а інші швидко виконуючи завдання, починають втрачати інтерес до процесу навчання, певного завдання, а відтак знижується рівень якості проведення заняття та плавальної підготовки. Виходом з цієї ситуації є перевід найбільш активних у навчанні студентів до більш кваліфікованої

групи студентів – синіх, де основною формою проведення занять можна вважати групову та її різновиди: ланкову, бригадну, диференційно-групову.

Ланкові форми проведення заняття з плавання передбачають організацію навчальної діяльності постійних груп студентів, в яких відбувається перерозподіл функцій при виконанні навчальних завдань. При бригадній формі організовується діяльність спеціально сформованих для виконання певних завдань тимчасових груп студентів. Диференційно-групова форма проведення заняття має ту особливість, що як постійні, так і тимчасові групи об'єднують студентів з однаковими фізичними можливостями і рівнем сформованості плавальних умінь і навичок, що суттєво підвищує рівень засвоєння як техніки виконання вправ, так і спеціальних фізичних якостей студентів.

Група студентів з більш високою кваліфікацією – червоні, передбачає переважне застосування індивідуальної форми проведення занять, хоча при виконанні окремих завдань на певних етапах річного циклу з успіхом використовуються різні варіації групового методу, особливо під час розвитку швидкісних можливостей або спеціальної витривалості, де необхідно серійне виконання плавальних відрізків. І якщо організація проведення заняття дещо втрачає від певного нівелювання індивідуальних можливостей, натомість значно виграє за рахунок колективного психологічного настрою і піднесення, що також притаманне ефекту від проведення різноманітних плавальних естафет. Ці плавальні засоби є досить впливовими на організм студентів, тому необхідно організувати контроль стану серцево-судинної системи, особливо під час відновлення студентів між черговими серіями швидкісних вправ.

Цікавою є також колективна форма виконання окремих завдань, тобто проведення естафет, тому що не всяка робота є за своєю суттю колективною. За своїм характером вона може бути суто індивідуальною.

Колективна робота виникає тільки на базі диференційованої групової роботи. При цьому вона набуває наступних ознак:

а) група усвідомлює колективну відповідальність за дане викладачем завдання і отримує за його виконання відповідну соціальну оцінку;

б) організація виконання завдання здійснюється самим колективом та окремими групами під керівництвом викладача;

в) діє такий розподіл черговості та вибору способу плавання під час проходження естафети, що враховує інтереси і здібності кожного студента і дозволяє кожному краще проявити себе в спільній діяльності;

г) є взаємний контроль студентів і відповідальність кожного перед колективом. Така форма проведення заняття значно згуртовує колектив, націлює на досягнення високих результатів у тренуванні.

При фронтальній роботі виключається співробітництво і товариська взаємодопомога, визначення обов'язків і функцій. Всі студенти роблять одне і те ж, вони не залучаються до управління, так як керує навчальним процесом тільки один викладач. При колективній формі сам колектив навчає і виховує кожного свого члена, і кожен член бере активну участь у тренуванні та вихованні своїх одногрупників по спільній тренувальній роботі.

Головні критерії, якими керуються викладачі кафедри фізичного виховання під час атестації та заліку студентів такі:

а) кількість відвідуваних занять в активі студента, від чого залежить відповідний руховий режим, а отже і здоров'я студентів;

б) зміни у якості виконання нормативів, тобто не абсолютні показники виконання тестів, а показники покращення, у тому числі і техніки виконання спеціалізованих вправ;

в) якість і дійсність виконання самостійних занять, що легко перевірити за допомогою відповідних тестів, вправ та критеріїв.

Наповнення і обґрунтування тестів, залікових вимог, що розробляються на кожному відділенні, може і повинно бути різним, але є загально кафедральні критерії і вимоги:

- 1) оздоровча спрямованість навчального процесу;
- 2) надання пріоритету підвищенню аеробних можливостей і витривалості у плануванні розвитку фізичних якостей студентів;
- 3) формування широкого спектру рухових вмінь та навичок;
- 4) озброєння студентів знаннями про переваги здорового способу життя та необхідність самостійних занять фізичними вправами впродовж усього життя.

Загально кафедральні залікові та атестаційні критерії, тести і вимоги обговорюються і затверджуються на засіданнях кафедри фізичного виховання, відповідність до них документації відділення перевіряє заступник завідувача кафедри з навчально-методичної роботи. Представлення і перевірка навчальної і методичної документації навчальних відділень є своєрідним змаганням і в той же час екзаменом для відповідальних за відділення, тестом на їх методичну і професійну грамотність; ця змагальність є запорукою викладацької творчості, механізмом неперервного розвитку методичного і навчального рівня кафедри.